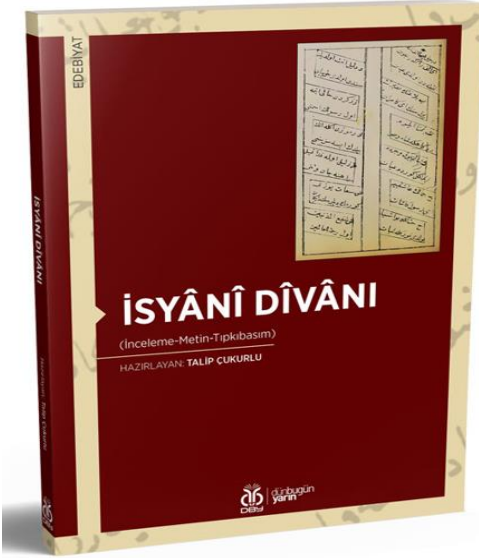

**Çukurlu, Talip (2022). İsyânî Dîvânı (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım).
İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları. 174 Sayfa. ISBN: 978-625-
7471-70-1**

Mehmet ÇEVİK*

toplayıp bir divan hâline getirmek nasip olmamıştır.

Yaklaşık son elli yılda Arap harfleriyle kaleme alınmış bu eserlerin günümüz alfabesine aktarılması hız kazanmış ve binlerce divan neşredilmiştir. Bunlardan biri de Dr. Talip Çukurlu tarafından hazırlanan *İsyânî Dîvânı (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım)* adlı çalışmadır. 2022 yılı başlarında Dün Bugün Yarın Yayınları'ndan çıkan bu eser 174 sayfadan oluşmaktadır. Çukurlu bu çalışmasında tek nüsha hâlinde bulunan, şairinin kimliği belli olmayan, müstensahi ve istinsah tarihi bilinmeyen, içinde İsyânî, İsyân ve Asî mahlaslarının kullanıldığı şiirler bulunan bir divanı Latin alfabesine aktarmış ve incelemiştir.

* Öğr. Görevlisi, Adıyaman Üniversitesi, Gölbaşı Meslek Yüksekokulu / Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili Edebiyatı, Doktora Öğrencisi e-posta: mehmetcevik@adiyaman.edu.tr ORCID: 0000-0002-8655-8835

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Eserin “ön söz”ünde klasik Türk edebiyatının teşekkülü hakkında kısa bir bilgi verildikten sonra çalışmanın detaylarına değinilmiştir.

Kitabın “birinci bölüm”ünde İsyânî’nin hayatı hakkındaki bilgilere ulaşılma yolunda yapılan araştırmalardan bahsedilmiştir. *Tuhfe-i Nâilî*’de bulunan, eserin tek nüshasının İstanbul Millet Kütüphanesinde bulunduğu bilgisinin haricinde, şura tezkirelerinde ve edebiyat tarihlerinde bu mahlasa rastlanmadığı belirtilmiştir (2022: 13-14). Ardından İsyânî ve Âsî mahlaslarını kullanan diğer şairler hakkında kısaca bilgi verildikten sonra çalışmaya konu olan İsyânî ile diğer şairler arasında herhangi bir ilişki olmadığına değinilmiştir. Yazar, şairlerden hareketle İsyânî’nin Gülşenî veya daha büyük bir ihtimalle Kadirî tarikatına bağlı olabileceğini dile getirmiştir (2022: 15).

Birinci bölümün ikinci başlığında, Divan şiirinde mahlas kullanma geleneğinden bahsedilip İsyânî mahlasının “kendi nefsinin küçük görme, Allah’a karşı âcizliğini ortaya koyma amacıyla seçildiğinin” düşünülebileceği ifade edilmiştir. Yazar, kitabın bu bölümünde oldukça dikkat çeken bir şüphesinden bahsetmektedir: Birçok sebepten hareketle ve özellikle İsyân/İsyânî mahlasının kullanıldığı mısralarda tam olarak “İs-” hecesinde aruzun bozulmasını, bu mahlasın bulunduğu 38 mısradan 31’inin “İs-” hecesinin açık okunduğu takdirde aruz kusurunun ortadan kalkmasını delil göstererek bir şiir hırsızlığı olabileceğini dile getirmektedir (2022: 17). Bu bölümün devamında ise İsyânî Dîvânı ve divandan hareketle İsyânî’nin dil ve üslubu hakkında bilgi verilmiştir.

Eserin ikinci bölümünde “İsyânî Dîvânı’nın İncelenmesi” yer almaktadır. Bu bölümü yazar “şekil özellikleri” ve “muhteva” başlıkları altında ikiye ayırmıştır. Birinci kısımda divanda kullanılan nazım şekillerinin sayıları ve oranları verilmiş; divanda yer alan gazel, mesnevi, murabba ve muhammes nazım şekilleriyle yazılan manzumeler hakkında, tablolardan da faydalanarak, bilgiler verilmiştir. Bu bağlamda divanda en çok kullanılan nazım şekli gazel olmakla beraber beyit bazında düşünüldüğünde kullanım sıklığı olarak ilk sırada mesnevilerin, ardından murabbaların üçüncü olarak ise gazellerin yer aldığı ifade edilmiştir. Murabba nazım şekliyle yazılan manzumelerin, elifname, naat, vücudname, istimdadname, bahariyye, şefaathname ve nasihatname özellikleri gösterdiği söylenmiştir (2022: 28-29). Ardından vezin bahsine geçilmiş ve manzumelerde kullanılan aruz vezinleri bir tablo ile gösterilmiştir. En çok kullanılan aruz vezninin remel bahrinden *fâ’ilâtün/fâ’ilâtün/fâ’ilâtün/fâ’ilün* olduğu, en az kullanılanın ise hafif bahrinden *fe’ilâtün/mefâ’ilün/fe’ilün* olduğu tespit edilmiştir. Mahlasın yer aldığı mısralarda görülen aruz hatalarından hareketle “bir şiir hırsızlığı olabileceği” şüphesi tekrar ve ayrıntılı bir şekilde dile getirilmiş, aruz kusuru bulunan mısralardan örnekler verilmiştir (2022: 33).

Muhteva özelliklerinin incelendiği ikinci kısımda daha çok dinî-tasavvufî kavramlar üzerinde durulmuştur. Peygamberlerin, halifelerin, tasavvufî şahsiyetlerin ve kavramların bulunduğu manzumelerin numaraları verilerek manzumelerin içeriği hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Ardından “manzumelerde bulunan ayet, hadis ve vecizeler” iki gruba ayrılarak tek tek açıklanmış ve yer aldığı manzume bilgileri paylaşılmıştır. Bu bağlamda birinci grubu, manzumelerin başında yer alan ibareler, ikinci grubu ise şiirlerde yer alan cümle, kelime veya telmihler oluşturmaktadır.

Eserin üçüncü bölümü kendi içinde dört başlığa ayrılmıştır. Birinci başlıkta

“metin teşkilinde takip edilen yöntem”den bahsedilmiştir. İkinci başlık altında ayrıntılı “nüsha tavsifi” yapılmıştır. Yazar, divanın, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığının internet sitesinde iki farklı şekilde yer aldığını, ilkinde şairin mahlasının “İsyân”, eserinin “Divan”, ikincisinde şairin mahlasının “İsyânî”, eserinin ise “Divançe” olarak yazıldığını ifade etmiştir. Eserin satır sayısı, eserde kullanılan yazı türü, divanda yer alan mühürlerin görselleri ve açıklamaları, sayfaların özellikleri ve mürekkep türleri bu bölümde bahsedilen diğer bilgilerdir. Çukurlu, eserin 28. varakta koptuğunun anlaşıldığını, 28b’de bulunan manzumenin yarım kalmasından ve sayfanın altında bulunan reddeden hareketle belirtmektedir. Yazar, sayfanın sol üst köşesinde yer alan diğer numaralandırmaya göre son sayfada 26 sayısının bulunduğunu ve 27 yazması gereken bir sonraki sayfada ise 210 sayısının bulunduğunu belirtmiştir. Yine aynı sayfanın üst orta tarafında yer alan 563 sayısından da hareketle yazar, bu eserin oldukça hacimli bir divan olabileceğini fakat sonunun kayıp olduğunu dile getirmiştir. Yazarın hacim olarak küçük olan bu esere “divançe” değil de “divan” ismini vermesinin nedeninin bu bilgiye dayandığı anlaşılmaktadır.

Nüsha tavsifinin ardından “transkripsiyon sistemi”ne yer verilmiş ve eserin çeviri yazılı metnine geçilmiştir. Bu bölüm, yayınlanan birçok divanda görülmeyen bir şekilde, sayfaların sağ taraflarına eserin tıpkıbasımı, sol taraflarına çeviri kısmı gelecek şekilde düzenlemiştir. Bu tasarruf, okuyucuya metni karşılaştırarak okuma açısından büyük kolaylık sağlamıştır. Manzumelerde yer alan ve açıklanması uygun görülen bilgilere dipnotlarda yer verilmiştir. Ardından “sonuç”, “kaynakça” ve akabinde “ek” olarak “İsyânî Dîvânı’nda Yer Alan Manzumeler Çizelgesi”ne yer verilmiştir.

Dr. Talip Çukurlu’nun *İsyânî Dîvânı (İnceleme-Metin Tıpkıbasım)* isimli kitabının, şairinin hakkında hiçbir bilgi bulunmaması, divanın tek nüsha olması, müstensihnin çok fazla hata yapması gibi nedenlerle zahmetli bir çalışmanın ürünü olduğu anlaşılmaktadır. Böyle bir eserin günümüz edebiyatına kazandırılması önemlidir. Yazarın, metnin doğru okunup anlaşılması için titiz davrandığı görülmekle beraber -her eserde olduğu gibi- birtakım gözden kaçan hususlar ve yanlışlar bu çalışmada da görülmektedir. Bu bağlamda hâlâ kütüphanelerde ve depolarda keşfedilmeyi bekleyen İsyânî Dîvânı gibi metinlerin neşredilerek günümüz edebiyatına kazandırılması Türk kültür ve edebiyatına büyük katkılar sağlayacaktır.